

Két halál egy délutánon

Slobodan Miletić

A papa, avagy a polgári erények

*„Az idő, amely nem létezik,
a vasárnap délután.”
(B. Timotijević)*

Az alkony csaknem mindjárt ebéd után leszáll. A napok úgy rövidülnek, akár a fölcseperedett gyereken a kabátujjak. Ön pedig nagyjából meg van elégedve pocakjával és fáradságos munkájával... Emlékszik? A papa ilyenkor szokott lepihenni, ajánlva magát mindenkinek, és paplanából emelve biztonságos falat saját becses személye és Önmaga és az egész világ között. Fejest ugrott az alvásba, akár a jó úszó a vízbe. Remekül értett hozzá. Elegánsan és tapintatosan csinálta, el kell ismernie. Még ha akarja is, akkor se hallotta volna segélykiáltásait. Na és hallotta-e a papa Önt? Kötve hiszi, ugye? Ön akkor majdnem meg volt győződve rólt, hogy a papa meglelte az öntudatlansághoz vezető legbiztonságosabb utat. A védekezés módját a világmegváltó, felforgató eszméktől, melyek — esetleg — oly csábító okokat szolgáltatnak volna az élethez (az ébenfa dolgozószobából tekintve). Kitapogatták volna pulzusát. Ezt nem mesélte Önnek, elmulasztotta: A pravoszláv templom harangján hintáztam, és a kis bácskai sváb kölykökkel játszottam a porban. A 3. huszárezred legjobb lövésze voltam. Fölpofoztam egy magyar hadnagyot arra a bókjára, hogy: disznó vadrác (a vér nem válik vízzé), pusztítottam az ischlert a bécsi Sacher császári és királyi cukrásznál (ah, Liselotte), verekedtem Caporettonál, és lefegyvereztem egy század taliánt (énekesek), kezet fogtam Károly királlyal (a kesztyűt nem foglaltam rámába), átéltem az egyesülést, a kép-

viselőházi karzatról néztem a SHS gálaelőadásait, egyetemi tanulmányaim jócskán elhúzódtak, aztán megnősültem (csináltam a magam dolgát), a háború előtt szovjet irodalmat olvastam, és Novi Vinodolban meg Radovljicán nyaraltam, a háború idején kommunistákat rejtegettem (sportból), szabotáltam a németeket (közömbösségből), a háború után azonban megöregedtem az örökös szolgálatokban. Mind többet aludtam. Egyszer még jelen voltam valami összejövetelen, melyen Milan Bogdanović vitte a szót. Heves szívdobogást kaptam Henry Moore kiállításán (magas vérnyomás a művészet okozta nemes felindulás következtében), taplra álltam valahogy, aztán megint csak aludtam. Azt álmodtam, hogy a harangkötélen mászok, én vagyok a legjobb lövész, s főképeltam a ... (most már tudják, kit).

Az Ön jó és egyetlen édesapja. Mindig tréfált. És így is végezte: szármáért epedezve, szózott hal feltételes száraz babtól halt meg.

Ma sajnálja, ugye, hogy nem fejezett be néhány beszélgetést vele, vagy hogy nem folytatta őket. Azt akarta éppen megkérdezni, hogy miben fáradt el, s hogy ez a vasárnap délután az alvás ideje-e. Érzi-e, mennyire két, egymástól távoli hang a maguké, és mennyire határt von köztük az idő: polgári erény és szemfényvesztés tegnap, bátorság és határozottság ma. Halála a renyheség átkáról ad hírt, de egy másik hang kapitulációról és szakításról beszél. Ön éber, ébren van, ne feledkezzék meg tehát azokról ott, akik a szalonban maradtak. Ez nem elvesztegetett idő, és azok az árnyak nem egészen tegnapiak, mert a szalonban még mindig arat a halál. Vagy talán mégsem más ez, csupán.

Egy parti dominó – korosabb uraknak

*„Úgy tetszett, kísértetek ültek
körrül az asztalt, és feketét
szürcsölnék márkás porcelánból.”
Emy Lowell*

A parti délután négy órára volt megbeszélve. Az öreg herceg hanyag pontatlansága azonban majdnem megbocsáthatatlan volt. A háziasszony — egy ügyvéd özvegyének — arcán tükröződött ez legbeszédesebben. A herceg háromnegyed órás késéssel érkezett. Egy csokor bókka és gladiólusszal állított be, mindkettő a háziasszonynak szólt, akinek dühe sietett helyet adni a szamaritánus megszárnásnak.

A herceg élemedettebb, tönkrement nemes volt, elragadó, kedves úriember, szelíd, kék — hölgytársaságban acélkék — szemmel, hófehér, címeres zsebkendővel a szivarzsebében. Elbájoló könnyedséggel peregetek ajkáról a leghizelgőbb francia frázisok, ujjai alatt mélabúsan keltek életre Chopin gyöngyöző futamai, D'Albert stílusában tudott rögtönözni, és bánatosan mesélgetett Alekszandrov-rakparti kastélyáról Szentpétervárott. Értékes holmija nem maradt más, csak azok a címeres zsebkendők és egy ezüst szamovár. Az ügyvéd házába mint zongoratanár volt bejáratos. A háziasszony porceláncsészéiből itt iszogatta nosztalgijának keserű italát, itt siratta télkertjét, melyet összeverték a bolsevisták, kesergett Nyikolenko szolgálja után, aki szeméből leste el kívánságait, és az egyetlen ember volt, aki tudta, mennyi rumot kell keverni a groghoz.

A herceg letette már kopottas kabátját és belépett a szalonba, mely különben sohasem tetszett neki. Mindig eszébe jutott a biedermeiernek és az empire-nak ez az idélen keveréke, az ormótlan komód, melynek itt semmi helye, a zongora, azzal a súlyos szoborral meg más felesleges dolgokkal a tetején. Akár a cipészasztal majsztraméknál. De amikor meglátta a falon Kolesznyikov téli tájképét, olyankor mindig megnyugodott. Az orosz trojka és a távoli erdő a vásznon gyógyír volt kétségbeesésére, és reményei átengedték helyüket a közönynek. A szalon félhomályában pohárcsengés visszhangzott fülébe, lelki szemei előtt megjelent feleségének, Anna Pavlovna hercegnőnek a képe; a hintóba fogott medvék, a bizalmas kreml-i utazások, a hajnali istentiszteletre szólító harangszó — mind, mind eszébe jutottak, hogy végül hirtelen eljusson a kihagyó emlékezetnek ahhoz a fehér sávjához, amely ott ért véget valahol egy Bukarest környéki kis falusi temetőben. Ordítani szeretett volna, de alig ismert saját hangjának nyugodtságára: „Átismételte a kicsi Bach nyolcadik invencióját, asszonyom?” — „Remélem igen, uram. Azt a galoppszerűt?” — „Azt, nagyságosasszonyom.” — „Átvette, azt hiszem. Most éppen kiment a nagyobbikkal a futballmérkőzésre. Parancsol egy kis teát?” — Ó, ezer köszönet, kegyed a legnemesebb lélek a világon! — „Ó, semmiség, igazán, viszont toujours les compliments, köszönöm, köszönöm.” „Az igazgató úr bizonyára vár.” — „Tessék befáradni.” Valóban, azok már várták. A karosszékben pihenő férfi egészséges szeme tágra nyílt, a másik helyén levő bőrredő pedig mintha megrezzent volna. Alul, mint a vakoknál, kivillant a szeme fehérje. Leírhatatlan öröm jele volt ez a bankvezérigazgató úrnál, aki már tíz éve éldegél ebben a korosszékben, gutaütése meg Persida húgának kényére-kedvére bízva. Húga ide, ebbe a földszinti lakásba szokta gurítani székét egy-két parti dominóra és egy csésze teára. Már csak számolni tudott. Szenilisen, zavarosan emlékezett ugyan hajdani ménesére is, a lovaival nyert derbykre és serlegekre, a Muskétás meg lovasának balesetére, elvesztett távcsövére, amit az operába is magával hordott, a lökésekre és rúgásokra a villamosban. A játszma elkezdődött. „Careva Cuprijánál, ott valahol veszítettem el a távcsövemet” — mondta az igazgató. Biztosan akkor, amikor a Muskétás meg a zsokédek odalett — kerekítette le mindjárt a történetet testvérhúga, hogy útját állja az ostoba szóáradatnak. „Lám, lám, megint egy hatos, hercegem. A rubel, természetesen a cári rubel, de még mennyire szilárd volt. Ki gondolta volna.” A herceg csak bólintott és folytatta a kirakást. Valami furcsa félelem és jeges hidegség vett erőt rajta. Sietett befejezni a játszmát. „En kész vagyok, igazgató úr, én kész va...” Az utolsó szótag a torkán ragadt valahol, és a herceg feje az asztalra hanyatlott. Az özvegy ügyvédné fölsíkkoltott, a vezérigazgató húga vízért szaladt, a herceg pedig meghalt. A vezérigazgató úr megőrizte nyugalmát, s egyre csak ezt ismételtette rövid időközökben: A sápadtak maradnak, a vármesek meghalnak. Bénult arcának és ajkának egyik felével nevetni kezdett, aztán elkomolyodott, húga remegő kezéből elvette a pohár vizet és megkérdezte: „Mond csak, szívem, és ki fog velem ezentúl dominózni?”

Borbély János fordítása